

Пріма Р. М.,

*дійсний член АМСКП, доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки (Східноєвропейський
національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)*

ПРАКТИКО ОРІЄНТОВАНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІЙНО МОБІЛЬНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті наголошується на доцільності практикоорієнтованості фахової підготовки майбутнього професійно мобільного вчителя. Висвітлено аспекти такого середовища практико орієнтованого навчання, яке спрямоване на розвиток особистості, спроможної гнучко реагувати на постійно змінні суспільні умови, що вирізняється своєю оперативністю, мобільністю, динамізмом, конструктивністю, почуттям відповідальності у професійній діяльності. Акцентовано увагу на реалізації особистісно формувальної функції педагогічної практики як сполучної ланки між теоретичним навчанням майбутніх учителів початкових класів та їхньою самостійною роботою в школі.

Ключові слова: *освітнє середовище, педагогічна практика, практико орієнтоване навчання, професійна підготовка, професійна мобільність, учитель початкової школи.*

The article emphasizes the practical orientation reasonability of professional training of the future professionally mobile teacher. The author distinguishes the aspects of practice-based teaching, which is aimed at development of personality, able to respond flexibly to ever-changing social environment, and the personality that is noted by its efficiency, mobility, dynamism, constructive, sense of responsibility in the professional activity. Attention is emphasize to the implementation of personally formative function of teaching practice as a bridge between the theoretical training of future primary school teachers and their independent work at school.

Key words: *educational environment, teaching practice, the practical orientation of training, qualified preparation, professional mobility, teacher of initial school.*

В статье подчеркивается целесообразность практикоориентированности профессиональной подготовки будущего профессионально мобильного учителя. Отображены аспекты такой среды практико ориентированного обучения, которая направлена на развитие личности, способной гибко реагировать на меняющиеся общественные условия, отличающейся своей оперативностью, мобильностью, динамичностью, конструктивностью, чувством ответственности в профессиональной деятельности. Акцентируется внимание на реализации личностно формирующей функции педагогической практики как соединительного звена между теоретическим обучением будущих учителей начальных классов и их самостоятельной работой в школе.

Ключевые слова: *образовательная среда, педагогическая практика, практико ориентированное обучение, профессиональная подготовка, профессиональная мобильность, учитель начальных классов.*

Постановка проблеми. Суперечності щодо професійної готовності сучасних учителів – з одного боку, фундаменталізм, академізм, ґрунтовні теоретичні знання, а з іншого – невміння ефективно застосовувати набуті знання, самостійно вирішити конкретні педагогічні задачі чи ситуації, труднощі у безпосередній практиці вчительської діяльності – посилюють потребу практико орієнтованої спрямованості освітнього середовища професійної підготовки майбутнього вчителя.

Готовність до професійної діяльності безпосередньо пов'язана зі здатністю бути мобільним. При цьому важливо акцентувати увагу не тільки на теоретичній підготовці фахівця, а й на розвитку такої особистості, яка спроможна гнучко реагувати на постійно змінювані суспільні умови і вирізняється оперативністю, мобільністю, динамізмом, конструктивністю, достатнім почуттям відповідальності у професійній діяльності.

Принагідно зазначимо, що свого часу відомий вітчизняний педагог К.Ушинський, відстоюючи необхідність єдності педагогічної науки і практики, писав: "Пуста, нічим не обґрунтована теорія є такою ж нікудишньою річчю, як факт або досвід, з якого не можна

вивести ніякої думки, якому не передує і за яким не йде ніяка ідея. Теорія не може відмовитися від дійсності, факт не може відмовитися від думки" [1, с.327]. Вочевидь, провідною думкою К.Ушинського була ідея вдосконалення педагогічного мистецтва на основі вивчення педагогічної теорії.

Аналіз досліджень (В. Бондар [2], Н. Кічук [3], О. Савченко [4], В. Сластьонін [5] та ін.) засвідчує, що питання єдності теорії й практики у професійній підготовці майбутнього вчителя знайшли розвиток у сучасному доробку науковців. Зокрема, дослідники акцентують увагу й обґрунтовують недостатність практико орієнтованого навчання студентів в умовах вищої педагогічної школи. Значно актуалізується окреслена проблема крізь призму парадигмальних змін в освіті, домінування в ній особистісної орієнтованості, де одним із ключових понять є "досвід", який не може бути перенесений чи "запроваджений", а може бути лише вироблений його носієм.

Відтак, **мета статті**: проаналізувати аспекти забезпечення практикоорієнтованого освітнього середовища підготовки майбутнього професійно мобільного вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. У контексті дослідження цілком правомірно стверджувати, що єдність теорії й практики у професійному становленні майбутнього вчителя забезпечить підготовку фахівця, адаптованого до самостійного вирішення проблем, готового до наукового пошуку, творчості, аналізу, самовдосконалення, розвитку власного професійного досвіду на основі інноватики. Водночас пріоритетності набуває цілісне становлення і розвиток особистості майбутнього вчителя, формування готовності бути мобільним у професійній діяльності, що забезпечується "переведенням" майбутніх педагогів із стану виконавців у стан активно діючих суб'єктів, внутрішньо готових до самозмін у швидкозмінному світі, здатних коректувати життєві ситуації, змінюючись і розвиваючись при цьому і як особистість, і як професіонал. Це дозволить майбутньому вчителю, зокрема початкових класів, оволодіти такими формами і методами діяльності, які оновлять школу майбутнього новими цінностями освіти [6, с.4].

Вважаємо, що означений процес повинен бути цілеспрямованим, скорегованим, поетапним, методично забезпеченим, а головне – наскрізним, протягом усіх років навчання у вищому навчальному закладі. При цьому практико орієнтоване навчання має надзвичайно широкий діапазон: від вивчення загальних теоретико-методологічних положень до техніки організації діяльності, педагогічної інтерпретації та вирішення конкретних професійних ситуацій у процесі занять (лабораторно-практичних), а також під час проходження різних видів практик, передбачених програмою підготовки майбутнього фахівця початкової освіти.

Зауважимо, специфіка напряму підготовки 0101 "Педагогічна освіта" вказує на те, що практикоорієнтованість, по суті, має забезпечуватися усіма ланками фахової підготовки вчителя: і теоретичним навчанням, і практичною підготовкою. Нами проаналізовано план навчального процесу педагогічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (спеціальність 6.010102, 8.01010201 "Початкова освіта", освітній ступінь "бакалавр", "магістр"), зокрема цикл професійної та практичної підготовки й педагогічної практики як складової й обов'язкової його частини. У циклі професійної та практичної підготовки (спеціальність 6.010102 "Початкова освіта", освітній ступінь "бакалавр") ми виокремили дисципліни, визначені нами як змістове ядро щодо посилення професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: "Методика виховної роботи", "Основи педагогічної майстерності", аналіз робочих навчальних програм яких засвідчує їх потенціал щодо забезпечення середовища практико орієнтованого навчання у контексті формування професійної мобільності майбутнього вчителя школи першого ступеня. Зокрема, під час лабораторно-практичних занять студенти ведуть "Щоденник майбутнього вчителя", складають педагогічну скарбничку та портфолію вчителя-класовода. При цьому вони не тільки засвоюють такі теоретичні поняття, як "розвиток", "формування", "виховання", "діяльність учителя", "ідеал" тощо, а вчать планувати, прогнозувати,

формулювати й обґрунтовувати свої судження, вирішують педагогічні задачі та ситуації, ведуть спостереження за школярами під час безвідривної педагогічної практики з подальшим їх аналізом на практичних заняттях.

На основі внутріпредметних та міжпредметних інтегративних зв'язків ознайомлюються з основами моделювання сучасного уроку в початковій школі, мають можливість проектувати активну діяльність учителя (при демонструванні фрагментів уроків, виховних заходів, позакласної роботи, батьківських та учнівських зборів, педрад тощо), що є підґрунтям дидактико-методичної практико орієнтованої підготовки майбутнього професійно мобільного вчителя початкових класів.

Студенти-магістранти при вивченні курсу "Теорія і методика викладання педагогічних дисциплін" у формі ділових ігор, драматизації, різноманітних інтерактивних методів поглиблюють навички моделювання сучасної педагогічної дійсності, що засвідчує якісні зміни щодо сформованості компонентів професійної мобільності майбутнього вчителя початкової школи.

Для прикладу наведемо фрагмент практичного заняття на тему: "Педагогічні задачі та ділові ігри в процесі викладання педагогіки", на якому студентам пропонується підготувати і провести ділову гру "Аукціон-презентація авторських варіантів задуму уроку". Ситуація, навколо якої моделюється зміст гри: творчий семінар молодих педагогів, де обговорюються питання, як зробити урок успішним, цікавим і корисним для учнів.

Учасники гри мають якнайкраще "продати" свої ідеї, самоутвердитися, умотивовано доводячи їх доцільність і продуктивність, вони ініціативні, активно дискутують, демонструючи тим самим набуття й усвідомлення цінності власного педагогічного досвіду як утвердження в обраній професії. В якості цілей самовдосконалення виступають не тільки і не стільки цілі самоутвердження – бути кращими від інших (мати кращий "товар"), скільки цілі – бути кращим, ніж ти був (що нового для себе ти взяв із цього аукціону), досягати більш значущих результатів. При цьому майбутні вчителі отримують можливість пізнання радості від осмислення власного зростання, інтенсивного збагачення досвіду творчої діяльності, підвищення культури педагогічної праці, рівня професійної мобільності.

Відомо, що важливим показником якості засвоєння студентами педагогічної теорії є дієвість отриманих знань, що оцінюється вмінням їх оптимального, творчого застосування на практиці. Використання знань на практиці – складний аналітико-синтетичний процес, що передбачає готовність студента до усвідомленого поєднання теоретичних і практичних знань, формування й закріплення навичок, трансформації теоретичних положень у практичну сферу.

Зауважимо, що практична підготовка студентів, коли вони самі стають суб'єктами діяльності, відіграє важливу роль у формуванні професійно значущих якостей майбутніх педагогів, і зокрема їх мобільності. Педагогічна практика розглядається як інтегруючий та стрижневий компонент особистісно-професійного становлення фахівця, як сполучна ланка між теоретичним навчанням майбутніх учителів початкових класів і їхньою самостійною роботою у школі. При цьому ми орієнтовані на реалізацію особистісно формувальної функції як щодо студента, так і щодо викладача у процесі освоєння ціннісно-сміслового досвіду взаємовідносин, а ідея педагогічного супроводу максимально відповідає принципам особистісно орієнтованої розвивальної взаємодії на основі різних систем взаємодії: "викладач-студент", "студент-студент", "викладач-класовод", "студент-класовод".

Тому суттєвим на цьому етапі особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя школи першого ступеня є створення умов саморозвитку і самоактуалізації через організацію діалогу зі студентами, в основі якого принцип рівноправ'я, пріоритет "само-" і взаєморозкриття інтелектуальних, моральних, творчих потенціалів педагога. Головне – у ході діалогу виявити можливе "проблемне поле", гіпотетичні труднощі. При отриманні "зворотнього зв'язку" відстежується особистісна значущість цілей і видів діяльності. Спільно аналізуються переваги й недоліки тактик поведінки студентів у різних педагогічних

ситуаціях, рефлексивному аналізу піддається наявний досвід педагогічної діяльності, здійснюється посередництво при встановленні продуктивних ділових стосунків серед студентів, авансується успіх, знімається емоційне напруження, пов'язане з адаптацією до нового культурно-розвивального шкільного середовища.

Акцентуємо на тому, що студентська аудиторія не тільки моделює "образ" майбутньої самостійної педагогічної діяльності. Відбувається активізація їх потенційних можливостей, оцінка власних досягнень, визначення цілей і засобів утілення особистісних та професійних інтересів, що стимулює творчість і "запускає" внутрішні механізми самореалізації. Педагогічна рефлексія при цьому засвідчує динаміку особистісно-професійного досвіду студента, розкриття суб'єктивного смислу педагогічної діяльності через питання, що детермінують його особистісне й професійне зростання як потенційно мобільного вчителя, як-от: "Мої досягнення – в чому вони?", "Що нового дає мені отриманий досвід?", "Що мають оточуючі від взаємодії зі мною?", "Який наступний крок на шляху до інших і самого себе?" тощо.

У процесі педагогічної практики студенти мають можливість поступово перейти від теоретичних знань про професійну діяльність та професійні обов'язки до практичного оволодіння професійними вміннями та формування професійно значущих якостей особистості відповідно до різних кваліфікаційних рівнів "бакалавр-магістр" (через забезпечення неперервності й наступності бакалаврату і магістратури).

У контексті дослідження зупинимося докладніше, зокрема, на характеристиці *літньої педагогічної практики у дитячих оздоровчих таборах*, змістові й функціональні можливості якої вирізняються чітко окресленою спрямованістю щодо формування якостей професійно мобільного вчителя школи першого ступеня. Слід зазначити, що вивчення теоретичного матеріалу щодо роботи в літньому оздоровчому таборі за програмою курсу "Методика виховної роботи" (ЗМ №2, тема "Робота у літніх оздоровчих таборах") забезпечує можливість сформованості у студентів професійних умінь із організації виховної роботи з дітьми в умовах відпочинку, реалізувати свій особистісний та професійний потенціал, розвивати й закріплювати знання, вміння, навички роботи з дітьми різного віку в умовах тимчасового дитячого колективу (ТДК). Ця практика справляє суттєвий вплив на професійний розвиток майбутнього вчителя і пов'язана не тільки з формуванням діяльнісних навичок, але й, чи не найголовніше, його особистісних професійно-педагогічних якостей, з-поміж яких значне місце посідає професійна мобільність. Включення студента у різні види культурно-дозвілдової й виховної роботи, що мають чітко сформульовані завдання, та його активна позиція, сприяють успішному становленню майбутнього фахівця. Студенти самі мають переконатися в тому, наскільки вони володіють методикою педагогічного спілкування у своєрідних умовах табірної зміни, чи можуть бути відповідальними, відвертими і чесними зі своїми вихованцями. Зауважимо, що у процесі діяльності відбувається інтенсивне збагачення професійного досвіду студентів-практикантів у самостійному створенні дитячого колективу, його розвитку, організації щоденної спільної діяльності дітей.

При проектуванні методичних рекомендації до цієї практики "Професійно мобільний учитель: шляхи творчого зростання" [6] ми орієнтувалися на механізми розвитку суб'єктивного ставлення студентів до майбутньої педагогічної професії й виходили з того, що основними з них є: включеність студентів у процеси самопізнання, самоаналізу засобами рефлексії, самодіагностики; інтерактивна взаємодія, участь у дискусіях, спрямованих на виявлення ціннісного ставлення до образу педагога, кар'єрного зростання, суспільної цінності професії тощо; співвіднесеність студентами своїх індивідуальних особливостей з професійно значущими якостями і, зокрема, професійною мобільністю. Ми переконані: суб'єктом власної професійної діяльності майбутній учитель школи першого ступеня може стати тільки за умови розвитку рефлексії, що дає можливість усвідомлення своїх особистісних можливостей (ресурсів і дефіцитів), проектування та здійснення власної

діяльності на основі цінностей педагогічної професії, які набувають для майбутнього фахівця особистісного смислу.

Висновки. Отже, педагогічна практика загалом є домінантним, поліфункційним феноменом у практико орієнтованому навчальному процесі вищого навчального закладу. Поза сумнівом, цілісна система практико орієнтованого навчання професійно мобільного педагога у поєднанні з теоретичною підготовкою спрямована на формування доцільних взаємовідносин з професією, працею; внутрішнє збагачення в процесі дієвої активності потреби в постійному професійному зростанні, самовдосконаленні майбутнього вчителя, з чим, власне, ми і пов'язуємо *перспективи* подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ушинський К. Д. Вибрані твори: в 2-х томах / К. Д. Ушинський. – К.: Рад. школа, 1983. – Т. 1. – 359 с.
2. Бондар В. І. Конкурентоспроможність педагога як складова його професійної компетентності / В. І. Бондар // Початкова школа. – 2008. – №7. – С. 22 – 23.
3. Кічук Н. В. Ключові компетентності особистості фахівця як педагогічна проблема / Н. В. Кічук // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного ун-ту ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. – Одеса, 2004. – Вип. 9–10. – С. 153–161.
4. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2007. – № 7. – С. 12–14.
5. Слостенин В.А. Готовность педагога к инновационной деятельности / В.А.Слостенин, Л.С.Подымова // Педагогическое образование и наука. – 2006. – №1. – С. 32 – 37.
6. Пріма Р. М. Професійно мобільний учитель : шляхи творчого зростання : метод. реком. студентам-практикантам (літня практика у дитячих оздоровчих таборах) / Р. М. Пріма. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – 80 с.

УДК 37.032

Космачева Н. В.,

*кандидат педагогических наук, доцент, член-корр. АМСКП
(ГОУ ВО МО "Государственный социально-гуманитарный университет"
г. Коломна, Российская Федерация)*

ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ДУХОВНОСТИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

У статті розкривається сутність понять "духовність", "духовно розвинена людина". Показана необхідність формування в студентській молоді уявлень про духовну сутність людини.

Ключові слова: *духовно-моральне виховання, духовність, духовно розвинена людина, духовні властивості особистості, православ'я.*

The article deals with the essence of the conceptions "spirituality" and "a spiritually developed person". The necessity to form the ideas of a spiritual nature of a human being among young people and students.

Keywords: *spiritual and moral upbringing, spirituality, a spiritually developed person, spiritual characteristics of a personality, orthodoxy.*

В статье раскрывается сущность понятий "духовность", "духовно развитый человек". Показана необходимость формирования у студенческой молодежи представлений о духовной сущности человека.

Ключевые слова: *духовно-нравственное воспитание, духовность, духовно развитый человек, духовные свойства личности, православие.*

Постановка проблеми. На современном этапе духовно-нравственное воспитание личности определяется приоритетным направлением в системе образования. В связи с этим,